

bl.a.: »Edvard Brandes er ikke blot en Charmeur og et Mandfolk. Han er ogsaa en Mand, i en sjælden Grad fri for de Udyder, der menes at følge med den litterære Profession; han er uselvsk og umisundelig. (...) I hans udpræget litterære Stil og ikke i Broderens, hvori der er saa mange Safter, fortsættes Holbergs og Heibergs Prosa. Der knitrer endnu det tørre danske Salt.« – Hentydningen til Slott-Møller gælder bl.a. Vilh. Andersens to artikler om Agnes Slott-Møllers bog *Nationale Værdier* i Nationaltidende, Aften 19.5. og 9.6.1917: »Folk og Mennesker. »Fru Danmark««. – Edvard Brandes' hustru Elise Rustad led af tuberkulose og døde 3.11.1918, 45 år gammel; jf. Kr. Hvidt s. 415.

24. Brevet drejer sig om Vilh. Andersens *Nordboer. Litteraturbilleder* (1919). Edvard Brandes var medlem af Gyldendals bestyrelse fra 1918. Senere samme år anmeldte han Vilh. Andersens *Vilhelm Topsøe* i Illustreret Tidende 19.11.1922 s. 193.
25. Bogen er Vilh. Andersens *Holberg Billedbog* (1922).
- 26-27. 21.10.1927 fyldte Edvard Brandes 80 år. – *Illustreret dansk Litteraturhistorie IV*, hvor Edvard Brandes er behandlet s. 279-85, udkom i hefter 1925-30. – »Hinc nullae lacrymae«: derfor ingen tårer (omskrivning af et Terents-citat).

Per Dahl

Anmeldelsen af Retskrivningsordbogen i Danske Studier 1987

Som medlemmer af Retskrivningsordbogens redaktion er vi skuffede over den anmeldelse af ordbogen som Danske Studier bragte i 1987-bindet. Ikke så meget fordi anmelderen, Mogens Løj, mener at Retskrivningsordbogen ikke er tilstrækkelig gedigen og konsekvent, men fordi vi er bange for at nogle af Danske Studiers læsere måske vil opfatte Mogens Løjs anmeldelse som en dokumentation af at han har ret i sin karakteristik af ordbogsredaktionens arbejde. Den læser der ikke kontrollerer de enkelte oplysninger i Mogens Løjs anmeldelse, må naturligvis give anmelderen ret i at det er for dårligt

- at *recipisse* ikke er med i Retskrivningsordbogen
- at *in dublo* heller ikke er med
- at brugerne af ordbogen ikke kan se om det hedder *lakseørred* eller *laksørred*
- at ordet *letsværvægt* ikke er med, når *letmellemvægt* er det
- at *østland* ikke er med, når *østblok* og *østblokland* er det
- at ordet *guardian* kun er forklaret som 'klosterforstander' og ikke også som 'vogter'.

Men Mogens Løj har ikke ret. Det kan enhver forvise sig om ved at slå op i Retskrivningsordbogen.

Det er ganske vist rigtigt at *recipisse* og *in dublo* ikke er med. Og det er *parantes*, *diskution*, *udemærket* og *gras* heller ikke. Det er nemlig et princip i Retskrivningsordbogen at ordene kun er anført i deres korrekte stavform(er). De »manglende« ord skal derfor findes under *recepisse*, *in duplo* (og *parentes*,

diskussion, udmærket, græs). Vi er klar over at det er et pædagogisk problem at brugeren af en ortografisk ordbog i princippet skal vide eller kunne forestille sig hvordan det ord staves som han eller hun er i tvivl om. Mogens Løjs fejltagelser på dette punkt – fejltagelser der er fuldt legitime for alle andre end en anmelder af en retskrivningsordbog – tyder på at dette leksikografiske paradoksproblem rækker betydelig højere op i uddannelsessystemet end man normalt forestiller sig, og understreger behovet for at få det afhjulpet.

Så er der spørgsmålet om *lakseørred* eller *laksørred* og det manglende *letsværvægt*. Her er forklaringen den enkle at de slet ikke mangler: Det er bare Mogens Løj der ikke har kunnet finde dem. Både *laksørred* og *letsværvægt* står højt og tydeligt i ordbogen på deres alfabetiske plads. Rækkefølgen af opslagsord i Retskrivningsordbogen er nemlig strengt alfabetisk og ikke etymologisk el. lign. Det betyder at *laksørred* ikke står under opslagsordet *laks*, men at man skal arbejde sig forbi bl.a. *laksativ*, *lakseyngel* og *laksko* før man når frem til det. Tilsvarende med *letsværvægt*, det står på sin plads mellem *letskyet* og *lette*, og *østland* står ligeledes hvor det skal, mellem *østgående* og *østlig*. Det strengt alfabetiske princip er i en vis modstrid med det intuitivt naturlige, men er ikke desto mindre det alment accepterede i danske ordbøger, og det eneste brugbare hvis brugerne med sikkerhed skal kunne afgøre om et ord er med i en ordbog eller ej. Mogens Løjs fejllæsninger med hensyn til *laksørred*, *letsværvægt* og *østland* er i øvrigt endnu en smertelig påmindelse om et leksikografisk-pædagogisk problem, nemlig spørgsmålet om hvordan man forener hensynet til den redaktionelle økonomi med ordbogens umiddelbare brugbarhed. En udvej er at opdrage ordbogsbrugerne til kvalificeret mistro til deres egne opslag når de ikke finder det de søger.

Mogens Løj kritiserer at ordet *guardian* i Retskrivningsordbogen kun er forklaret som 'klosterforstander' og ikke også som 'vogter'. Det har sine gode grunde: Ordet betyder nemlig ikke 'vogter'. Anmelderens bemærkning kan skyldes en unøjagtig læsning af oplysningerne om *guardian* i f.eks. Nudansk Ordbog, Gyldendals Fremmedordbog eller Ordbog over det danske Sprog; af de nævnte ordbøger fremgår det at 'vogter' er ordet *guardians* oprindelige betydning eller grundbetydning, mens dets »nutidige« betydning er 'forstander for et munkekloster'. Også fejllæsninger af denne art er velkendte og fuldt forståelige – hos alle andre end anmeldere af ordbøger.

Mogens Løj anlægger i sin anmeldelse brugerens synspunkt, hvad der må være ganske rimeligt og relevant. Men i et sprogvidenskabeligt tidsskrift burde en anmeldelse samtidig være baseret på professionel leksikografisk indsigt og overblik. At dette mangler, viser sig mange steder i anmeldelsen.

Når Mogens Løj således klager over at *alle* ikke er med som opslagsform, er det ikke klart om han anser det for en sjuskefejl, eller om han mener at Retskrivningsordbogen skulle have brudt med princippet om ikke at anføre regelmæssige bøjningsformer som selvstændige opslagsord (Vejledning i ordbogens brug, s. 14), og om han har overvejet den omfangsforøgelse dette ville medføre for hele ordbogen, som han jo i forvejen synes er for stor.

Den samme mangel på faglighed viser sig flere steder hvor Mogens Løj har svært ved at gennemskue hvorfor nogle sammensætninger er med, når andre ikke er det. For eksempel undrer han sig over at *ølbås*, *ølbrik* og *ølhund* er med

i Retskrivningsordbogen, mens *ølstue* og *øltønde* ikke er det. Og denne gang har han slået rigtigt op: *ølstue* og *øltønde* står faktisk ikke i ordbogen, end ikke på deres alfabetiske plads. Men det gør ikke Mogens Løjs indvending mere rimelig. Ordbog over det danske Sprog har op mod 150 sammensætninger med *øl-*. En bog som Retskrivningsordbogen kan naturligvis ikke tage alle mulige sammensætninger med, men må som det også er nævnt s. 13-14 i indledningen til ordbogen foretage visse begrænsninger. Disse begrænsninger angår først og fremmest ord hvis betydning umiddelbart fremgår af de enkelte leds betydning, de såkaldte rækkesammensætninger. Grunden til at *øltønde* ikke er kommet med, er at det er en rækkesammensætning (ligesom f.eks. *øldrikker*, *øleksport*, *ølelsker*, *ølflaske*, *ølforbrug*, *ølglas*, *ølkasse*, *ølpris*, der heller ikke er med i ordbogen). Og grunden til at *ølstue*, der jo ikke er en rækkesammensætning, ikke kom med, er at vi ikke anså det for at være tilstrækkelig almindeligt til at det burde med: Ordbog over det danske Sprog karakteriserede det i 1954 med ordene »især forældet eller om tyske forhold«, og den karakteristik var efter vores vurdering stadig gyldig på redaktionstidspunktet. Når ordene *ølbas* og *ølhund* er taget med, er det fordi de ikke er rækkesammensætninger, og grunden til at *ølbrik* kom med, er at *brik* her er brugt i en lavfrekvent betydning.

Midt i savnet af så mange gloser finder Mogens Løj en slags trøst i at »Ikke alle stammer er glemte«, og han nævner som eksempler *sabiner*, *nasiræer*, *saddukæer* og *nazaræer*. Men det passer ikke at *sabiner* er med, Mogens Løj må have drømt sig til det. Og de tre andre ord betegner jo ikke stammer. En *nazaræer* er som bekendt en person fra Nazaret eller en jødekristen i kristendommens første tid, en *saddukæer* er en tilhænger af et jødisk parti på Jesu tid, og en *nasiræer* er i det Gamle Testamente en israelit som gennem askese har viet sit liv til Gud.

De eksempler vi har trukket frem fra Mogens Løjs anmeldelse er de grelleste, men er ikke desto mindre repræsentative for anmeldelsens dokumentationsniveau. De viser med al tydelighed at anmelderen ikke er fortrolig med den genre som han har påtaget sig at levere en vurdering af, og at han langt fra er i besiddelse af den filologiske akkuratessse og akribi man må forlange af en der anmelder et værk af Retskrivningsordbogens karakter.

Mogens Løj mener at mange af de svagheder ved Retskrivningsordbogen som han postulerer, kunne være undgået ved en »ordentlig kvalitetskontrol«. Hvis han havde stillet tilsvarende krav til sit eget arbejde, var vi sluppet for at skrive dette indlæg.

Erik Hansen og Allan Karker